

เอกสารประกอบการสอน
ระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

วิชา ศิลปะและการออกแบบ

หน่วยที่ 1

เรื่อง ทักษะและองค์ประกอบศิลปะ

แนวคิด

ทัศนธาตุเป็นองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สามารถมองเห็นได้ ผู้ออกแบบนำมาใช้สื่อความหมายในการแสดงออกทางศิลปะผสมผสานกับการใช้องค์ความรู้ขององค์ประกอบศิลปะเพื่อช่วยจัดการเลือกสิ่งต่างๆ ที่เรียกว่า “ทัศนธาตุ” มารวมกันให้เกิดเป็นภาพที่มีความหมาย ความพอดี ความเหมาะสมและสวยงาม ตามความต้องการ ทัศนธาตุดังกล่าวประกอบด้วย “จุด เส้น สี” (Point Line Color), “บริเวณว่าง ช่องว่าง ทิศทาง” (Space Direction), “รูปร่าง รูปทรง” (Form Shape), “ลักษณะผิว” (Texture) และ “น้ำหนักสีอ่อนแก่” (Value)

จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ ความหมายและลักษณะของทัศนธาตุทางศิลปะ ความหมายและหลักการจัดองค์ประกอบของศิลปะ ลักษณะเส้นและความรู้สึกที่เกิดจากเส้นชนิดต่าง ๆ และการจัดองค์ประกอบโดยใช้ทัศนธาตุของศิลปะ

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

เมื่อผู้เรียน เรียนเนื้อหาตามหน่วยการเรียนรู้แล้ว ควรมีความสามารถ

- อธิบายความหมายและลักษณะของทัศนธาตุทางศิลปะได้
- อธิบายความหมายและหลักการจัดองค์ประกอบของศิลปะได้
- อธิบายลักษณะเส้นและความรู้สึกที่เกิดจากเส้นชนิดต่าง ๆ ได้
- จัดองค์ประกอบโดยใช้ทัศนธาตุของศิลปะได้

เนื้อหาสาระ

การศึกษาทัศนธาตุและองค์ประกอบศิลปะ นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และรู้สึกซาบซึ้งถึงงานศิลปะและจัดเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ การฝึกปฏิบัติของวิชาศิลปะและการออกแบบในหน่วยต่างๆ ทำให้สามารถเลือกสรรส่วนประกอบต่างๆ มาประกอบกันเป็นภาพเขียนหรือภาพวาดที่สวยงามจนเป็นที่น่าพอใจตามความต้องการ จึงจำเป็นต้องศึกษาหลักการและวิธีการจัดวางและใช้แนวคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยทัศนธาตุและองค์ประกอบศิลปะเป็นพื้นฐาน

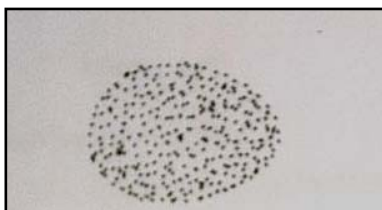
ทัศนธาตุ หมายถึง ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่สามารถมองเห็นได้ซึ่งศิลปินและนักออกแบบนำมาใช้เป็นสื่อความหมายเพื่อแสดงออกในทางศิลปะผสมผสานกับการใช้ความรู้องค์ประกอบศิลป์เพื่อจัดการกับทัศนธาตุที่เลือกมาใช้ให้เหมาะสมและเกิดความพอดีอันเป็นกฎเกณฑ์ของการเกิดความสุขงาม

องค์ประกอบศิลปะ หมายถึง การจัดหรือการรวมเอาสิ่งต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์หรือการออกแบบให้มองเห็น มีองค์ประกอบสำคัญที่เรียกว่า “ทัศนธาตุ” (Element of Arts) ซึ่งประกอบด้วย

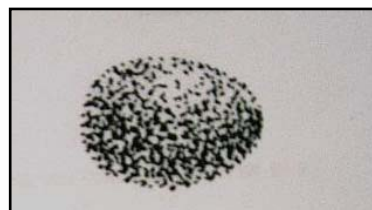
1. จุด เส้น สี (Point, Line, Color)
2. บริเวณว่าง ช่องว่าง ทิศทาง (Space, Direction)
3. รูปร่าง รูปทรง (Shape, Form)
4. ลักษณะผิว (Texture)
5. น้ำหนักสีอ่อนแก่ (Value)

1. จุด เส้น สี (Point, Line, Color)

ในศิลปะถือว่าจุดเป็นทัศนธาตุเบื้องต้น จุดเป็นต้นกำเนิดของส่วนประกอบสำคัญของศิลปะหลายชนิด เช่น เส้น ลักษณะผิวสัมผัส รูปร่างหรือรูปทรง และสามารถสร้างพลังการเคลื่อนไหวได้ จุดเป็นส่วนประกอบของการออกแบบที่มีขนาดเล็ก มีความกว้างและความยาวใกล้เคียงกัน จุดเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการออกแบบในทุกๆ ภาพ จุดมีจุดเด่นในการจัดวางให้ เกิดการเรียกร้องความสนใจ โดยมีคุณสมบัติเรียกร้องความสนใจของสายตาได้ดี นอกจากนี้ยังบอกและกำหนดตำแหน่งในภาพ การวางจุดสองจุดจะได้พื้นที่ระหว่างจุดที่มักเกิดความรู้สึกดึงดูดระหว่างกันและจุดเมื่อเรียงต่อกันตามตำแหน่งเหมาะสมและซ้ำๆ ทำให้เป็นเส้นรูปร่าง รูปทรง ลักษณะผิว ประกอบกันเป็นผลงาออกแบบต่างๆ เราพบเห็นจุดได้ใน สองลักษณะคือจุดที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เช่น ฝักข้าวโพด รวงข้าว น้อยหน้า ขนุน ทุเรียน จุดในลายของสัตว์ เปลือกหอย ฝิเสื่อ แมลงต่างๆ และจุดที่มนุษย์สร้างขึ้นเช่น การจิ้ม กระแทก กด ด้วยปากกา ดินสอ พู่กัน กิ่งไม้ ตลอดจนจนของปลายแหลมทุกชนิด เป็นต้น

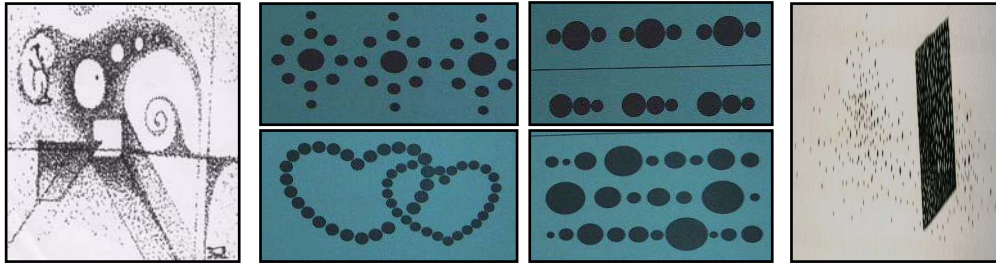
ภาพที่ 1: จุดทำให้เกิดรูปร่าง

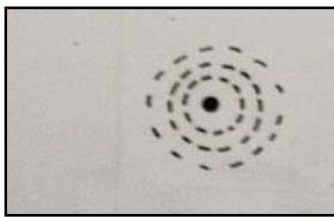
จุดที่มีลักษณะแตกต่างกันทำให้เกิดรูปทรง

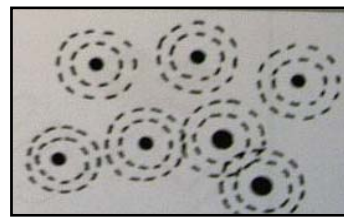
ภาพที่ 2: จุดที่เกิดจากธรรมชาติ

ภาพที่ 3: จุดที่เกิดจากมนุษย์สร้างขึ้น

ภาพที่ 4: จุดเพียงจุดเดียวจะมีพลัง
การเคลื่อนไหวน้อย

จุดจำนวนมากจะแสดงพลัง
การเคลื่อนไหวได้มาก

ที่มา: เทียนชัย, 2538

เส้น (line)

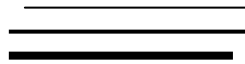
เส้น หมายถึง ปริมาณจุดเล็ก ๆ หลาย ๆ จุดที่เรียงต่อเนื่องเป็นแนวเดียวกันอย่างมีระเบียบ และทิศทางอันเหมาะสม เพื่อประกอบกันเป็นรูปแบบ รูปทรงต่าง ๆ ถ้าจุดเคลื่อนไหวได้ และขณะเคลื่อนไหวบนระนาบผิวของสิ่งต่าง ๆ ที่ทิ้งร่องรอยความเคลื่อนไหวนั้นบันทึกอยู่บนระนาบให้เห็นได้ ร่องรอยความเคลื่อนไหวนั้นก็คือเส้น ลักษณะการกำเนิดของเส้นอาจเกิดขึ้นหลายวิธี เช่น การขีด ขีดด้วยดินสอ ปากกา ชอล์ก แปรง หรืออื่น ๆ เส้นมีหลายลักษณะ เส้นที่แสดงลักษณะทิศทางมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันเช่น เส้นตรง เส้นเฉียง เส้นโค้ง เส้นซิกแซก เส้นคด เส้นโค้ง เป็นต้น แต่ละชนิดของเส้นให้ความรู้สึกทางการมองเห็นแตกต่างกันเช่น บางเส้นให้ความรู้สึกรวดเร็ว บางเส้นให้ความรู้สึกเฉื่อยชาหรือคูเสรีโศก หดหู่ ความรู้สึกดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของแต่ละบุคคลไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนนัก เส้นที่มีทิศทางต่างกันเมื่อประกอบกันก่อให้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ กันเช่นรู้สึกมีความเคลื่อนไหว รู้สึกโค้ง รู้สึกตัน รู้สึกดึงดูดกันและกัน อีกทั้งเส้นยังก่อให้เกิดความรู้สึกเป็น 3 มิติ มีความตื้นลึกใกล้ไกลอีกด้วย ความรู้สึกที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่เกิดจากเส้น คือ แสดงถึงแรงของสิ่ง

ต่าง ๆ ในการออกแบบ เช่น การแกว่งไปมาของลูกตุ้มนาฬิกา ขดลวดสปริง เชือกดึงสิ่งต่าง ๆ ให้เคลื่อนที่สิ่งๆที่เห็นเหล่านั้น นักออกแบบสามารถออกแบบแทนความรู้สึกได้ด้วยเส้นและใช้เป็นสื่อในการแสดงออกทางรูปทรง รูปแบบในงานออกแบบ นอกจากนี้รูปลักษณ์ของเส้นจะมีปฏิกิริยาโต้ตอบกับสายตาของมนุษย์ให้เคลื่อนที่ไปตามส่วนต่าง ๆ ของเส้น เช่น เส้นในท่าทางของคนเดินรา รูปทรงของสัตว์ วัตถุ และธรรมชาติ ที่แตกต่างกันรูปลักษณ์ของเส้นเหล่านี้สามารถทำให้เกิดความรู้สึกที่แตกต่างกันออกไป เช่น

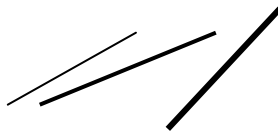
1. เส้นตั้ง หรือเส้นดิ่ง ให้ความรู้สึกทางสูงมั่นคง หรือแข็งแรงแสดงถึงความมีระเบียบ สง่าจริงจังหรือเคร่งขรึม

2. เส้นนอน ให้ความรู้สึกกว้าง สงบ นิ่ง เฉย ไม่เคลื่อนไหว ผ่อนคลาย ราบเรียบ

3. เส้นเฉียงหรือเส้นทแยง ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวไม่อยู่นิ่ง ไม่มั่นคง

4. เส้นโค้ง ให้ความรู้สึกนุ่มนวล อ่อนโยน กลมกลืน คลายความกระด้าง

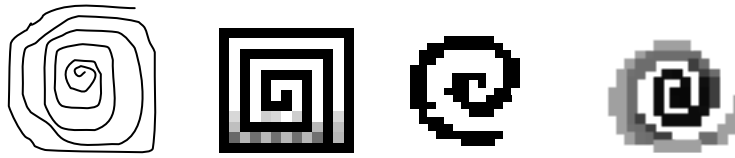
5. เส้นประ ให้ความรู้สึกไม่ต่อเนื่อง ขาดหาย ไม่ชัดเจน

6. เส้นซิกแซก ให้ความรู้สึกแหลมคมเคลื่อนไหว ตื่นเต้น และพุ่งไปข้างหน้า

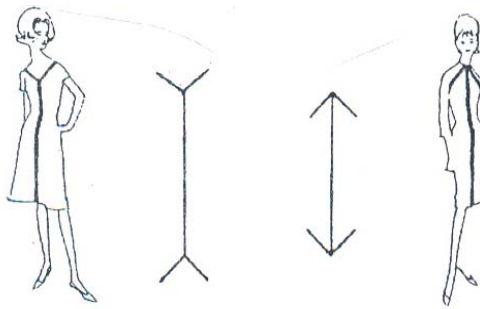

7. เส้นขดกันหอย ให้ความรู้สึกหมุนเวียน เคลื่อนไหว มีพลัง คลื่นกลายและเจริญเติบโต

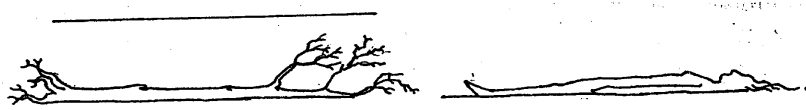
ภาพที่ 5: ลักษณะเส้นแบบต่าง ๆ

นอกจากเส้นจะให้ความรู้สึกที่แตกต่างกันการนำเส้นมาประกอบกันยังก่อให้เกิดการลวงตาได้อีกด้วย

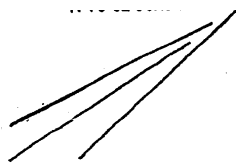
ภาพที่ 6: ลวงตาจากเส้น

ที่มา: Davis, 1987

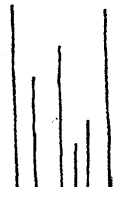
รูปทรงที่แสดงความรู้สึกสงบ ราบเรียบ ผ่อนคลาย

ออกแบบโดยใช้เส้นนอน

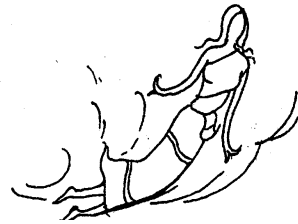

รูปทรงที่แสดงความรู้สึกของความเคลื่อนไหวสัญลักษณ์ความมีชีวิต

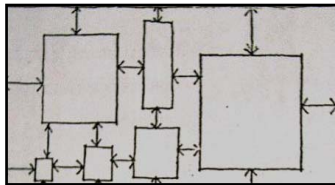
ออกแบบโดยใช้เส้นเฉียงเป็นหลัก

รูปทรงที่แสดงความรู้สึกมั่นคงแข็งแรงสัญลักษณ์ความสูงสง่างาม
ออกแบบโดยใช้เส้นตั้งเป็นหลัก

รูปทรงที่แสดงความรู้สึกอ่อนหวานพลิ้วไหวสัญลักษณ์ความอ่อนโยน
ออกแบบโดยใช้เส้นโค้ง

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรง

รู้สึกเกี่ยวกับระยะใกล้-ไกล

รู้สึกเกี่ยวกับระนาบผิว, มิติ

รู้สึกเกี่ยวกับลักษณะผิว

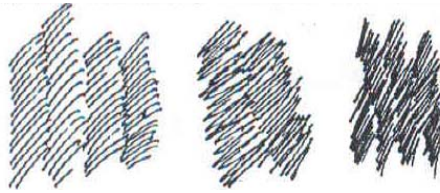
ภาพที่ 7: ความรู้สึกที่เกิดจากเส้นในรูปแบบต่างๆ

สำหรับหลักความกลมกลืนของเส้นมีทฤษฎีความกลมกลืนดังนี้

1. เส้นที่มีลักษณะคล้ายกัน มีทิศทางใกล้เคียงกันย่อมกลมกลืนกัน
2. เส้นที่มีลักษณะต่างกัน มีทิศทางต่างๆ กันย่อมไม่กลมกลืนกัน

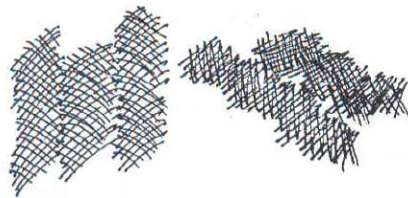
เส้นพื้นฐานที่นำมาใช้แสดงออกในการเขียนภาพจะประกอบด้วยกลุ่มของเส้นที่มารวมกัน เป็นวิธีเขียน (Additive Process) มักจะเรียกรวมๆ กันว่าการเขียนลายเส้น (Strokes Line)
-เป็นการเขียนแบบใช้เส้นสั้น ๆ ติดต่อกันหรือเว้นจังหวะก็ได้เพื่อใช้เขียนแสดงเนื้อที่

Hook Strokes

-เป็นการเขียนเส้นไขว้กันเพื่อใช้เน้น (Emphasis) หรือให้น้ำหนักเงา (Shade)

Cross Match Strokes

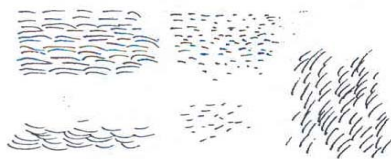

-เป็นการเขียนเส้นลากยาวๆ เพื่อใช้ในการร่างภาพ (Sketch) หรือ การให้น้ำหนักแบบเบาๆ

Long Strokes

-เป็นการเขียนเส้นแบบขีด จุด (Point Dot) แสดงน้ำหนักอ่อนที่สุด (Light Tone) หรือใช้ในกรณีทำให้เป็นผิว Strapple Strokes

ภาพที่ 7: การใช้เส้น (Strokes) เขียนเป็นภาพ

สี (Color)

สี คือ ลักษณะของแสงที่ปรากฏแก่สายตาให้เห็นเป็นสี (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน) ในทางวิทยาศาสตร์ให้คำจำกัดความของสีว่า เป็นคลื่นแสงหรือความเข้มของแสงที่สายตาสามารถมองเห็นซึ่งในทางศิลปะ สี คือ ธาตุอย่างหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของงานศิลปะ เช่น ใช้ในการสร้างงานศิลปะ และเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึก อารมณ์ และจิตใจ

สี เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิต ซึ่งมนุษย์รู้จักและสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เป็นที่ยอมรับว่า สีเกี่ยวข้องกับผลงานที่มนุษย์ที่มนุษย์สร้างมานานแล้ว เริ่มตั้งแต่ในถ้ำและบริเวณแหล่งอารยธรรมแถบลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ จากการค้นพบทำให้ทราบว่าคนสมัยก่อนมีความสามารถใช้สีได้เป็นอย่างดี รู้จักระบายสีไว้ตามผนังถ้ำเป็นเรื่องราวบันทึกความทรงจำต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ มนุษย์ได้ค้นพบสีจาก พืช สัตว์ ดิน และแร่ธาตุ มนุษย์จึงนำสีต่าง ๆ เหล่านั้นมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง รวมถึงการใช้สีเป็นสัญลักษณ์ในการถ่ายทอดความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง

นักออกแบบจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าทดลองให้เข้าใจหลักการ จิตวิทยาเกี่ยวกับสี และต้องหมั่นฝึกฝนให้เกิดความชำนาญในเชิงปฏิบัติทั้งด้านการใช้เทคนิค และวิธีการเกี่ยวกับการใช้สีแต่ละชนิด และหมายความรวมถึงการรู้จักนำเครื่องมืออุปกรณ์ที่ใหม่และทันสมัยมาประยุกต์ใช้ในงานออกแบบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้สี เช่น การพ่นสีในงาน ที่ให้ดูมีความประณีต เรียบร้อย นุ่มนวล แก่ผลงานที่สำเร็จ

ลักษณะการสร้างงานศิลปะที่มีสีเป็นองค์ประกอบจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึก อารมณ์ และจิตใจ

สีแดง ให้ความรู้สึกร้อนเป็นอันตราย

สีเหลือง ให้ความรู้สึกอบอุ่น

สีน้ำเงิน ให้ความรู้สึกเย็นสบาย

สีเขียว ให้ความรู้สึกสดชื่นกระชุ่มกระชวย

สีน้ำตาล ให้ความรู้สึกแห้งแล้ง

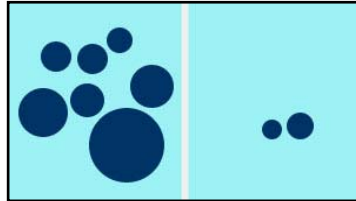
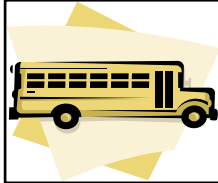

ภาพที่ 8: การใช้สีเป็นสัญลักษณ์ในการถ่ายทอดความหมาย

2. บริเวณว่าง ช่องว่าง ทิศทาง (Space, Direction)

บริเวณว่าง ช่องว่าง (Space) งานออกแบบรวมถึงการดำรงชีวิตประจำวัน จะดูดีหรือเหมาะสมได้ก็ขึ้นอยู่กับบริเวณว่างสัมพันธ์กับรูปร่าง รูปทรงไม่แคบหรือกว้างจนเกินไป หากบริเวณว่างแคบหรือน้อยทำให้รู้สึกอึดอัดและในขณะเดียวกันหากบริเวณว่างกว้างมากก็ทำให้รู้สึกเว้งว่างทำให้คุณค่าของงานออกแบบลดลง

บริเวณว่าง หมายถึง เนื้อที่ว่างหรือส่วนที่เป็นอากาศรอบๆ วัตถุที่ปรากฏเป็นรูปร่างหรือรูปทรงตามปรากฏการณ์จริงในธรรมชาติ การที่เรามองเห็นวัตถุนั้นๆ ในบริเวณว่างที่มีแสงสว่างนั้นพร้อมๆ กัน ตัววัตถุเป็นรูป (Form) และบริเวณรอบวัตถุเป็นพื้น (Ground)

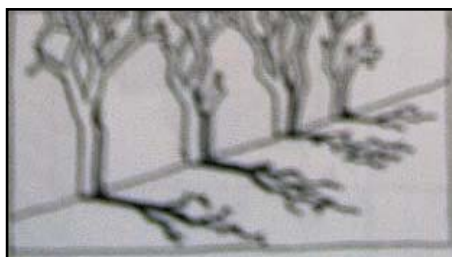
ภาพที่ 9: บริเวณว่าง

ทิศทาง (Direction)

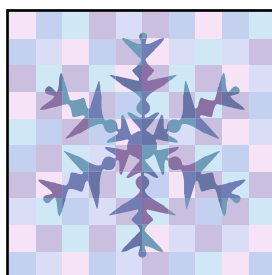
ทิศทาง หมายถึง ลักษณะที่แสดงให้รู้ว่า การออกแบบนั้นมุ่งใจให้ผู้พบเห็นในทิศทางใด และรู้สึว่าการออกแบบนั้นลักษณะเช่นใด ผู้ออกแบบสามารถเลือกและกำหนด ทิศทางของภาพได้ตามความต้องการ การออกแบบทิศทางมีการใช้ทิศทางในลักษณะต่างๆ เช่น

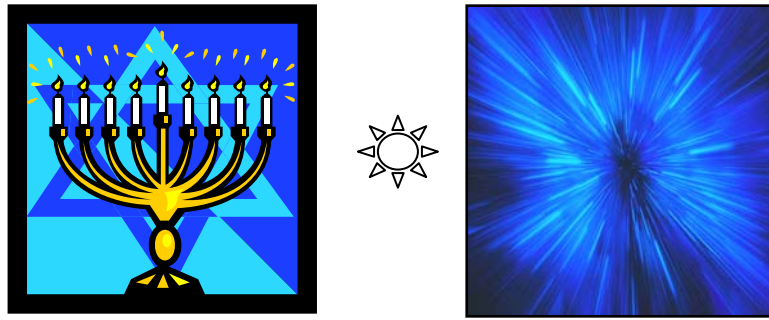
ภาพที่ 10: ทิศทางไปทางเดียวกันย่อมได้ภาพทิศทางที่กลมกลืนกัน

ภาพที่ 11: ทิศทางที่สวนทางกันย่อมได้ภาพทิศทางที่ตัดกัน

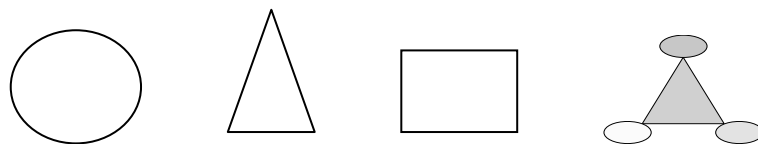
ภาพที่ 12: ทิศทางที่พุ่งเข้าหาจุดศูนย์กลาง

ภาพที่ 13: ทิศทางที่กระจายออกจากศูนย์กลาง

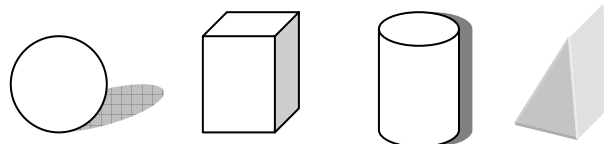
3. รูปร่าง รูปทรง (Shape, Form)

รูปร่าง (Shape) คือ รูปแบบ ๆ มี 2 มิติ มีความยาวกับความกว้างไม่มีความหนาเกิดจากเส้นรอบนอกที่แสดงพื้นที่ขอบเขตของรูปร่างต่างๆ เช่น รูปวงกลม รูปสามเหลี่ยม หรือรูปอิสระ ที่แสดงเนื้อที่ของผิวที่เป็นระนาบมากกว่าแสดงปริมาตรหรือมวล

ภาพที่ 14: รูปร่าง (Shape)

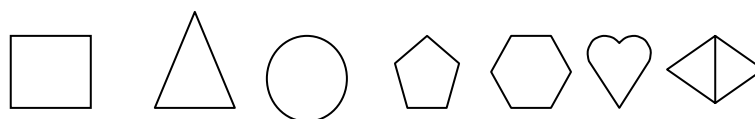
รูปทรง (Form) คือ รูปที่ลักษณะเป็น 3 มิติโดยนอกจากจะแสดงความกว้าง ความยาวและยังมีความลึกหรือความหนานูนด้วย เช่น รูปทรงสี่เหลี่ยม ทรงกระบอก รูปทรงสามเหลี่ยม เป็นต้น

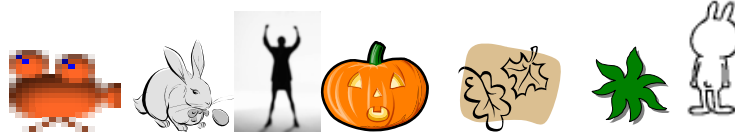
ภาพที่ 15: รูปทรง (Form)

รูปร่าง รูปทรง มีความสัมพันธ์กันมากซึ่งเราจะพบได้ในชีวิตประจำวัน เรามองเห็นวัตถุที่เป็นรูปร่าง รูปทรงและยังขึ้นอยู่กับขนาดของรูปทรงด้วย คือ วัตถุที่อยู่ใกล้ตาจะมีขนาดใหญ่กว่าวัตถุที่อยู่ไกลตาแม้ความจริงวัตถุทั้งสองจะมีขนาดเท่ากัน รูปร่าง รูปทรง ที่มีอยู่ในงานศิลปะ

มี 3 ลักษณะ คือ
รูปทรงเรขาคณิต

รูปทรงอินทรีย์

รูปทรงอิสระ

ภาพที่ 16: รูปร่าง รูปทรง

4. ลักษณะผิว (Texture)

ลักษณะผิว หมายถึงลักษณะผิวภายนอกของวัตถุต่างๆที่เรามองเห็นและสัมผัสได้ ภาพที่มีลักษณะพื้นผิวที่แตกต่างกัน จะให้ความรู้สึกต่างกันด้วย เช่น ความサクขรุขระ ความเรียบ ความแข็ง ความอบอุ่น ความฉ่ำ และมันวาว ซึ่งเราสามารถรู้สึกได้จากการสัมผัสจับต้องและจากสายตา เช่น ผ้ากระสอบ เพียงแค่สายตาก็รู้สึกได้ถึงความหยาบกระด้างและระคายผิว ในขณะที่ผ้าแพรตัวนให้ความรู้สึกเรียบ ลื่น เป็นมันวาว ผ้าขนแกะให้ความรู้สึกอบอุ่น ผ้าชีพองให้ความรู้สึกบางเบา พริ้วไหว เป็นต้น ดังนั้นลักษณะผิวจึงเป็นทัศนธาตุที่มีคุณสมบัติสำคัญยิ่งในการออกแบบไม่น้อยกว่าทัศนธาตุชนิดอื่น ๆ นอกจากเป็นคุณสมบัติที่คงทนถาวรไม่เปลี่ยนแปลงง่ายเหมือนรูปทรง รูปร่างแล้วยังสามารถกระตุ้นและเร้าใจให้ผู้พบเห็นมีความรู้สึกตอบสนองด้วย แหล่งของลักษณะผิวและสาเหตุของการเกิดลักษณะผิวอาจจำแนกเป็น 4 ประการ คือ

1. เกิดจากการดูดซึมและการสะท้อนของแสงที่มีความเข้มต่างกันบนพื้นผิววัสดุแต่ละชนิด ทำให้เห็นพร้อม ๆ กันทั้งแสงสว่างและวัตถุเป็นลักษณะผิวของสิ่งนั้น
2. เกิดจากความแตกต่างของแสงสว่างและความมืดที่แผ่กระจายไปทั่วพื้นผิวของวัตถุนั้น ทำให้เห็นริ้วรอยความละเอียดของลักษณะผิววัตถุนั้นต่าง ๆ กัน
3. เกิดจากความแตกต่างของสีที่ปรากฏบนระนาบผิวของวัตถุนั้นตามคลื่นแสงที่สะท้อนต่าง ๆ กัน
4. เกิดจากความแตกต่างของความทึบแสง ความโปร่งแสงหรือความมันของวัตถุนั้น ๆ สะท้อนแสงทำให้เห็นความตื้นลึก ริ้วรอยของลักษณะผิวบนวัตถุนั้น ๆ

ภาพที่ 17: การสร้างลักษณะพื้นผิวในรูปแบบต่าง ๆ กันด้วยภาพลายเส้น

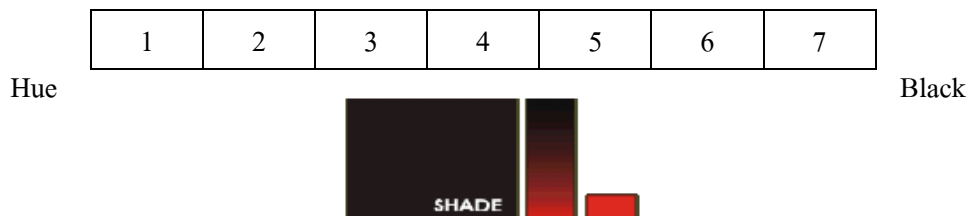
ภาพที่ 18: การสร้างลักษณะพื้นผิวในรูปแบบต่าง ๆ กัน

5. น้ำหนักสีอ่อนแก่ (Value of Color)

น้ำหนักสีเกี่ยวข้องและหมายความรวมไปถึงค่าความเข้มหรือแสงและเงาตามปกติ น้ำหนักสี แบ่งออกเป็น 7 น้ำหนัก ทำให้น้ำหนักเข้มขึ้น โดยผสมสีดำลงไปทีละน้อยให้ได้คุณค่าน้ำหนัก ทั้ง 7 น้ำหนัก เรียกว่า สีค่าหนัก (Shade) หรือทำให้อ่อนลงโดยค่อย ๆ ผสมสีขาวลงทีละน้อยจนได้ 7 น้ำหนัก เรียกว่า สีค่าอ่อน (Tint) นอกจากนี้ยังมีน้ำหนักสีค่าคล้ำ (Tone) หมายถึง สีแท้ที่ถูกผสมด้วยสี เทาทีละน้อยจนได้ 7 น้ำหนัก

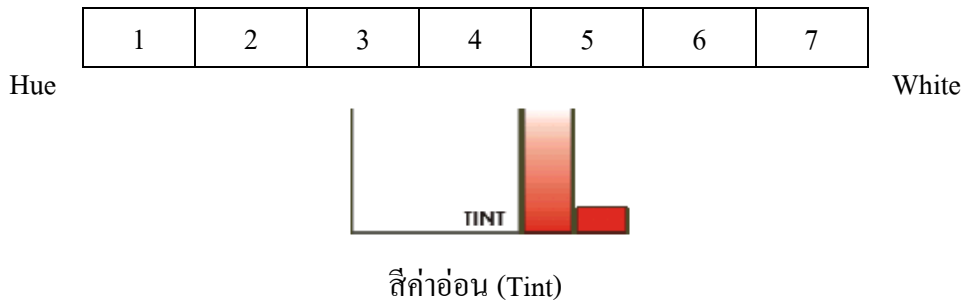
- จากสีแท้ผสมด้วยสีดำทีละน้อยให้หนักขึ้น จนได้น้ำหนักสี 7 ระดับ
- จากสีแท้ผสมด้วยสีขาวทีละน้อยให้อ่อนลง จนได้น้ำหนักสี 7 ระดับ
- จากสีแท้ผสมด้วยสีเทาทีละน้อยให้ค่าคล้ำ จนได้น้ำหนักสี 7 ระดับ

จากสีแท้ผสมด้วยสีดำทีละน้อยให้หนักขึ้น จนได้ 7 น้ำหนัก

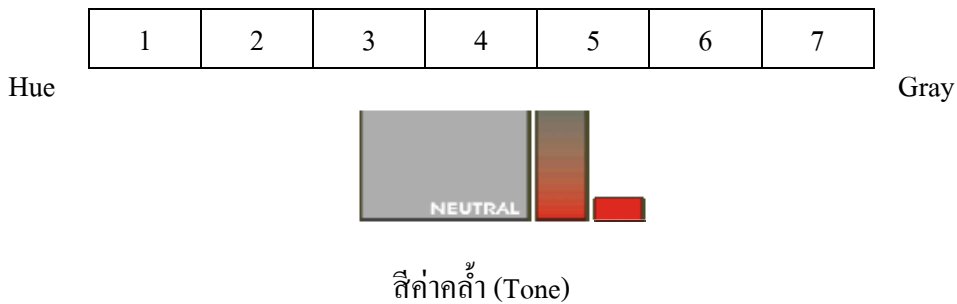

สีค่าหนัก (Shade)

จากสีแท้ผสมด้วยสีขาวทีละน้อยให้อ่อนลง จนได้ 7 น้ำหนัก

จากสีแท้ผสมด้วยสีเทาทีละน้อยให้ค่าคล้ำ จนได้ 7 น้ำหนัก

ภาพที่ 19: ค่าน้ำหนักสีอ่อนแก่

สรุป

ทัศนธาตุ หมายถึง ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่สามารถมองเห็นได้ซึ่งศิลปินและนักออกแบบนำมาใช้เพื่อสื่อความหมายเพื่อแสดงออกในทางศิลปะผสมผสานกับการใช้ความรู้องค์ประกอบศิลป์เพื่อจัดการกับทัศนธาตุที่เลือกมาใช้ให้เหมาะสมและเกิดความพอดีอันเป็นกฎเกณฑ์ของการเกิดความสวยงาม

องค์ประกอบศิลปะ หมายถึง การจัดหรือการรวมเอาสิ่งต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์หรือการออกแบบให้มองเห็น มีองค์ประกอบสำคัญที่เรียกว่า “ทัศนธาตุ” (Element of Arts) ซึ่งประกอบด้วย

1. จุด เส้น สี (Point, Line, Color)

จุด เป็นทัศนธาตุเบื้องต้น จุดเป็นส่วนประกอบของการออกแบบที่มีขนาดเล็ก มีความกว้างและความยาวใกล้เคียงกัน

เส้น หมายถึง ปริมาณจุดเล็ก ๆ หลาย ๆ จุดที่เรียงต่อเนื่องเป็นแนวเดียวกันอย่างมีระเบียบ

สี คือ ลักษณะของแสงที่ปรากฏแก่สายตาให้เห็นเป็นสี

2. บริเวณว่าง ช่องว่าง ทิศทาง (Space, Direction)

บริเวณว่าง ช่องว่าง (Space) หมายถึง เนื้อที่ว่างหรือส่วนที่เป็นอวกาศรอบ ๆ วัตถุ

ทิศทาง หมายถึง ลักษณะที่แสดงให้รู้ว่า การออกแบบนั้นจงใจให้ผู้พบเห็นในทิศทางใด และลักษณะเช่นใด

3. รูปร่าง รูปทรง (Shape, Form)

รูปร่าง รูปทรง ที่มีอยู่ในงานศิลปะมี 3 ลักษณะ คือ รูปทรงเรขาคณิต รูปทรงอิสระ รูปทรงอินทรีย์

4. ลักษณะผิว (Texture) หมายถึง ลักษณะภายนอกของวัตถุที่เรามองเห็น และสัมผัสได้ภาพที่มีลักษณะพื้นผิวที่แตกต่างกันจะให้ความรู้สึกต่างกันด้วย การเกิดลักษณะผิวอาจจำแนกเป็น 4

- ประการ คือ
- 1). เกิดจากการดูซึมและการสะท้อนของแสงที่มีความเข้มต่างกัน
 - 2). เกิดจากความแตกต่างของแสงสว่างและความมืดที่แผ่กระจาย
 - 3). เกิดจากความแตกต่างของสีที่ปรากฏบนระนาบผิวของวัตถุ
 - 4). เกิดจากความแตกต่างของความทึบแสง ความโปร่งแสงหรือความมันของวัตถุ

5. น้ำหนักสีอ่อนแก่ (Value) คือค่าความเข้มหรือแสงและเงาตามปกติน้ำหนักของสี แบ่งออกเป็น 7 น้ำหนัก

- สีแท้ผสมด้วยสีดำที่ละน้อยให้หนักขึ้น จนได้น้ำหนักสี 7 ระดับ เรียกว่า สีค้ำหนัก (Shade)
- สีแท้ผสมด้วยสีขาวที่ละน้อยให้อ่อนลง จนได้น้ำหนักสี 7 ระดับ เรียกว่า สีค้ำอ่อน (Tint)
- สีแท้ผสมด้วยสีเทาที่ละน้อยให้ค่าคล้ำ จนได้น้ำหนักสี 7 ระดับ เรียกว่า สีค้ำคล้ำ (Tone)

กิจกรรมเสริมบทเรียน

หน่วยที่ 1 เรื่อง ทักษะธาตุและองค์ประกอบศิลป์

ให้นักเรียนตอบคำถามแล้วหาคำตอบในตารางที่กำหนดให้ถูกต้องโดยการวงคำตอบ

ตัวอย่างเช่น มีลักษณะแบนเป็น 2 มิติ มีความกว้าง ความยาว ลักษณะดังกล่าวเรียกว่าอะไร

เมื่อได้คำตอบแล้วมาหาคำในตารางและวงรอบคำตอบที่ถูกต้อง

คำตอบ “รูปร่าง”

พ	ไ	อ	ร	ค	ย	ส
ค	รู	ป	ร	า	ง	ว
เ	ใ	ฝ	ย	ม	ส	ง

คำถาม

1. เป็นส่วนประกอบของการออกแบบที่เล็กที่สุด คือ
2. องค์ประกอบที่สำคัญของการออกแบบ คือ
3. ปริมาณหลายพันหลายล้านจุดนับไม่ถ้วนที่ต่อกันอย่างมีระเบียบและทิศทางที่เหมาะสม

เรียกว่าอะไร

4. เนื้อที่ว่างหรือส่วนที่เป็นอากาศรอบ ๆ วัตถุ เรียกว่าอะไร
5. ลักษณะคงทนถาวรไม่เปลี่ยนแปลงง่ายเหมือนรูปทรง-รูปร่าง คืออะไร
6. สีแท้ที่ถูกผสมด้วยสีเทาและได้รับการจำแนกเป็น 7 ระดับ เรียกว่าค่าสีใด
7. ผสมสีดำนลงไปทีละน้อย ๆ ให้ได้คุณค่าน้ำหนักครบ 7 น้ำหนัก เรียกว่าค่าสีใด
8. ผสมสีขาวลงไปทีละน้อย ๆ ให้ได้คุณค่าน้ำหนักครบ 7 น้ำหนัก เรียกว่าค่าสีใด
9. เมื่อเห็นเส้นตรงจะให้ความรู้สึกอย่างไร
10. มีลักษณะ 3 มิติ คือมีความกว้าง ความยาว และความหนาหรือความลึกลักษณะดังกล่าว เรียกว่าอะไร

แผนกิจกรรมหน่วยที่ 1
(กระดาษคำตอบ)

ก	ข	ฌ	ป	ท	ร	ง	ใ	ห	พ	ค	จ	ผู้	ร	ย	ส	ก	ป	ง	ร
ฎ	ศ	ญ	ฉ	ด	ข	พ	ห	ฟ	ค	ภ	ท	จุ	ร	พ	ย	ล	บ	ฐ	ณ
ฑ	ฮ	เ	สี่	น	ร	ณ	ฒ	พ	ธ	ค	ส	ค	พ	สี่	ๆ	ถ	ข	ต	ไ
ฟ	ศ	ย	ค	ข	ถ	พ	ก	ก	ห	ร	อ	ใ	ต	ค	ค	อ	แ	ม	ร
ไ	ก	ล	แ	ค	ไ	ห	น	จ	ะ	ไ	ป	ว	ม	า	เ	ส	เ	ชี	ย
สี่	า	น	ย	ห	ล	ก	ษ	ณ	ะ	พิ	ว	แ	ร	อ	เ	ง	ฟ	ฑ	ย
เ	บ	สี่	บ	า	น	สี่	เ	รี	อ	น	บ	ก	ก	อ	พิ	บ	ก	ษ์	ท
ดี	ริ	โ	อ	ย	ง	ง	เ	ป	น	บ	า	มี	อ	น	อ	ร	า	ก	ก
อ	เ	ก	แ	บ	ก	ภ	า	ร	ะ	ห	ป	ฟ	ห	ใ	น	า	ร	ก	ฎ
น	ว	ค	ส	สี่	ค	า	ห	น	ก	ใ	ม	ส	ว	ส	า	บ	สี่	ฟ	ห
ห	ณ	น	ล	ย์	ต	ร	ป	า	ง	ง	ล	ะ	สี่	ว	ค	เ	น	ม	ม
น	ว	ฟ	ป	ท	ร	ค	ห	มี	ป	ห	ฟ	ฝ	ช	ย	อ	รี	ส	ส	ก
อ	า	นี้	อ	ง	เ	สี่	ก	เ	ป	น	แ	ม	ว	ง	น	ย	ภ	ล	ย
น	ง	ก	ๆ	ห	อ	ย	ข	ม	ค	ล	ง	ส	ว	บ	ค	บ	า	ะ	ช
ห	ส	อ	ะ	ไ	ร	จ	ะ	ท	ค	ว	ร	พ	ร	ล	า	ใ	พ	เ	ะ
ส	ใ	สี่	ม	ป	ช	ญ	ญ	ะ	ป	น	อ	ผู้	บ	ก	อ	จ	บุ	มิ	ช
ะ	ท	ศ	น	ธ	า	ตุ	ท	า	ง	สิ	ล	ป	ะ	ป	ห	ณ	ก	ค	ม
ก	า	สี่	า	ก	แ	ม	ไ	ก	ร	อ	ง	ะ	พ	ร	ะ	ร	ก	อ	ต
โ	ท	ร	สี่	พ	ท	น้ำ	ห	น	ก	สี่	ค	า	ค	สี่	ใ	จ	ข	ช	ก

แบบเฉลยคำตอบ

กิจกรรมหน่วยที่ 1

เรื่อง ทักษะธาตุและองค์ประกอบศิลป์

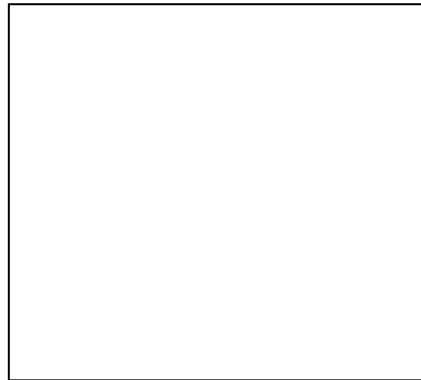
ก	ษ	รุ	ป	ท	ร	ง	ไ	ห	พ	ค	จ	ผู้	ร	ย	ส	ก	ป	ง	ร
ฉ	ญ	ฉ	ณ	ด	ช	พ	ห	ฟ	ค	ภ	ท	จุ	ร	พ	ย	ล	บ	ฐ	ณ
ช	เ	สี	น	ร	ฉ	ณ	พ	ช	ค	ส	ค	พ	สี	ๆ	ถ	ข	ค	ไ	
ฟ	ศ	ย	ค	ข	ถ	พ	ก	ก	ห	ร	อ	ไ	ต	ค	อ	แ	ม	ร	
ไ	ก	ล	แ	ค	ไ	ห	น	จ	ะ	ไ	ป	ว	ม	า	เ	ส	เ	ชี	ย
สี	า	น	ย	ห	ล	ก	ษ	ณ	ะ	พิ	ว	แ	ร	อ	เ	ง	ฟ	ท	ย
เ	บ	สี	บ	า	น	สี	เ	รี	อ	น	บ	ก	ก	อ	พิ	บ	ก	ษ	ท
ดี	ริ	โ	อ	ย	ง	ง	เ	ป	น	บ	า	มี	อ	น	อ	ร	า	ก	ก
อ	เ	ก	แ	บ	ก	ภ	า	ร	ะ	ห	ป	พ	ห	ไ	น	า	ร	ก	ฉ
น	ว	ค	ส	สี	ค	า	ห	น	ก	ไ	ม	ส	ว	ส	า	บ	สี	ฟ	ห
ห	ณ	น	ล	ษ	ต	ร	ป	า	ง	ง	ล	ะ	สี	ว	ค	เ	น	ม	ม
น	ว	พ	ป	ท	ร	ค	ห	มี	ป	ห	พ	ฝ	ช	ย	อ	ริ	ส	ส	ก
อ	า	นี้	อ	ง	เ	สี	ก	เ	ป	น	แ	ม	ว	ง	น	ย	ภ	ล	ย
น	ง	ก	ๆ	ห	อ	ย	ข	ม	ค	ล	ง	ส	ว	บ	ค	บ	า	ะ	ช
ห	ส	อ	ะ	ไ	ร	จ	ะ	ท	ค	ว	ร	พ	ร	ล	า	ไ	พ	เ	ะ
ส	ไ	สี	ม	ป	ช	ญ	ญ	ะ	ป	น	อ	ผู้	บ	ก	อ	จ	นุ	มิ	ช
ะ	ทั	ศ	น	ธ	า	ตุ	ท	า	ง	สี	ล	ป	ะ	ป	ห	ณ	ก	ค	ม
ก	า	ค	า	ก	แ	ม	ไ	ก	ร	อ	ง	ะ	พ	ร	ะ	ร	ค	อ	ต
โ	ท	ร	ค	พ	ทั	น้ำ	ห	น	ก	สี	ค	า	ค	ล	ไ	จ	ข	ช	ก

ใบงานที่ 1

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. อธิบายความหมายและลักษณะของทัศนธาตุทางศิลปะได้
2. อธิบายความหมายและหลักการจัดองค์ประกอบของศิลปะได้
3. อธิบายลักษณะเส้นและความรู้สึกที่เกิดจากเส้นชนิดต่างๆ ได้
4. จัดองค์ประกอบ โดยใช้ทัศนธาตุของศิลปะได้

คำชี้แจง ให้ผู้เรียนแต่ละคนจัดองค์ประกอบภาพภายในกรอบที่กำหนดให้ โดยใช้ทัศนธาตุต่างๆ อย่างน้อย 3 ชนิด พร้อมอธิบายผลการเลือกใช้ทัศนธาตุ ประกอบภาพมาพอสังเขป

1. จุด ,เส้น ,สี
2. รูปร่าง ,รูปทรง
3. บริเวณว่าง ,ทิศทาง ,ช่องว่าง
4. ลักษณะผิว
5. น้ำหนักอ่อนแก่

- ผ่าน = ปฏิบัติได้ถูกต้องตามคำชี้แจง
 ทบทวนการปฏิบัติ = ไม่สามารถปฏิบัติงานตาม

แบบประเมินผล หน่วยที่ 1
เรื่อง ทักษะธาตุและองค์ประกอบศิลปะ

คำสั่ง ให้เลือกคำตอบข้อที่ถูกต้องที่สุดเพียง 1 ข้อ

1. ข้อใดจัดเป็นองค์ประกอบศิลปะเบื้องต้น

ก. จุด เส้น สี	ข. รูปปร่าง รูปทรง
ค. จุดเด่น	ง. ทักษะธาตุ

2. ข้อใดจัดเป็นส่วนประกอบของการออกแบบที่เล็กที่สุดและมีความสำคัญยิ่งในงานออกแบบ

ก. จุด	ข. เส้น
ค. สี	ง. รูปปร่าง

3. ข้อใดที่จัดเป็น “จุด” ที่สามารถพบเห็นในธรรมชาติ

ก. รวงข้าว,คน	ข. ข้าวโพด,เปลือกหอย
ค. เมล็ดพืช,นก	ง. ขนนก,ต้นไม้

4. ทักษะธาตุข้อใดเกิดจาก “จุด” เมื่อเรียงต่อกันตามตำแหน่งเหมาะสมและซ้ำ ๆ

ก. จุดเด่น	ข. จุดตัด
ค. รูปปร่าง,รูปทรง	ง. ทิศทาง

5. ปริมาณของจุดหลายพันจุดนับไม่ถ้วนที่มาต่อเนื่องกันอย่างเป็นระเบียบและเหมาะสมคือ
ความหมายของข้อใด

ก. จุด	ข. เส้น	ค. รูปปร่าง	ง. รูปทรง

6. เส้นในข้อใดก่อให้เกิดความรู้สึกที่ตื่นเต้น

7. ผลจากข้อใดที่ทำให้เกิดความรู้สึกเว้งว่าง

ก. สีหม่น

ข. บริเวณว่าง

ค. ลักษณะผิว

ง. จุด

8. การเขียนภาพเฉพาะเส้นรอบนอก เราจะได้ภาพตามข้อใด

ก. รูปร่าง (Form)

ข. รูปทรง (Shape)

ค. ภาพ 3 มิติ

ง. ภาพเสมือนจริง

9. คุณสมบัติที่ช่วยกระตุ้นและเร้าใจให้ผู้พบเห็นมีความรู้สึกตอบสนองคือข้อใด

ก. รูปร่าง

ข. รูปทรง

ค. ลักษณะผิว

ง. ลักษณะแสง

10. คำว่า “น้ำหนักสี” คือความหมายในข้อใด

ก. สีที่มีค่าหนักและค่าอ่อนรวม 7 ระดับ

ข. น้ำหนักที่ถูกจำแนกให้หนักขึ้น 7 ระดับ

ค. สีที่เกิดจากแสงสีรุ้ง 7 สี

ง. สีที่มีลักษณะอ่อนลงและหนักขึ้นอย่างละ 7 ระดับ

เฉลยแบบฝึกหัดท้ายบท
วิชา ศิลปะและการออกแบบ
รหัส 2400 – 0103

หน่วยที่ 1 ทักษะธาตุและองค์ประกอบศิลปะ

ข้อ1. ง	ข้อ2. ก	ข้อ3. ข	ข้อ4. ค	ข้อ5. ข
ข้อ6. ง	ข้อ7. ข	ข้อ8. ก	ข้อ9. ค	ข้อ10. ง